

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag
24 maart 2005

Ons kenmerk
AP/OKP/2005/11967

Uw brief van
4 maart 2005

Uw kenmerk
2040509790

Onderwerp
Vragen van het lid Azough (GroenLinks)

Hierbij zend ik u het antwoord op de vragen van het lid Azough (GroenLinks) van uw Kamer over het tekort aan leerkrachten.

De vragen werden mij toegezonden bij uw brief met kenmerk 2040509790.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(Maria J.A. van der Hoeven)

Antwoorden op de schriftelijke vragen van het lid Azough (GroenLinks) van de Tweede Kamer der Staten-Generaal aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (ingezonden 4 maart 2005, kenmerk 2040509790)

1

Heeft u kennisgenomen van de uitzending¹ waarin de voorzitter van Onderwijsbond CNV, Marleen Barth, haar zorgen uitsprak over het tekort aan leraren in het onderwijs?

Ja.

2

Hoe beoordeelt u de bewoordingen die voorzitter Barth gebruikt over de huidige situatie, nl. 'rampzalige situatie' en 'het feit dat we afstevienen op een gigantisch debacle'? Deelt u het gevoel van urgentie dat uit deze woorden spreekt?

Ik deel deze woorden van mevrouw Barth niet. De huidige situatie op de onderwijsarbeidsmarkt is naar mijn mening niet rampzalig.

Het aantal openstaande vacatures in het onderwijs (PO, VO en BVE) is het afgelopen jaar nog iets verder gedaald. Stonden in het derde kwartaal van 2003 nog 1.260 vacatures open (in voltijdbanen), in het derde kwartaal van 2004 is dit gedaald naar 900. Scholen waren het afgelopen jaar dus beter in staat om hun vacatures te vervullen dan in voorgaande jaren. Er vertrekken minder leraren naar een baan in de marktsector, en er keren ook meer mensen vanuit andere sectoren terug naar het onderwijs.

Ik deel wel het gevoel van urgentie dat mevrouw Barth uitspreekt voor de periode vanaf 2007. De komende jaren verlaten als gevolg van de vergrijzing veel leraren het onderwijs definitief (vooral vanaf 2007). Dat betekent dat veel (nieuwe) vacatures zullen ontstaan. Zeker als de economie weer aantrekt zal de spanning op de onderwijsarbeidsmarkt weer kunnen toenemen. Daarom is het goed dat scholen nu een meerjaren personeelsplanning maken en op het terrein van personeels- en wervingsbeleid acties ondernemen om te anticiperen op de toekomstige behoefte aan personeel, bijvoorbeeld door functiedifferentiatie, zij-instroom en een andere organisatie van arbeid en onderwijs.

3

Deelt u de zorg van de Onderwijsbond CNV dat er vakken zullen worden geschrapt als er geen maatregelen worden genomen om te voorkomen dat de werkdruk voor leraren te groot wordt?

Nee, ik deel niet de zorg dat er vakken geschrapt zullen worden als gevolg van de werkdruk van leraren. Dat wil niet zeggen dat in het onderwijs geen lessen uitvallen. Om inzicht te krijgen in het fenomeen lesuitval is in 2004 onder 36 scholen in PO, VO en BVE een verkennend onderzoek uitgevoerd. De resultaten van dit onderzoek staan vermeld in de nota Werken in het Onderwijs 2005, die in september 2004 naar de Tweede Kamer is verstuurd. Het primair onderwijs kent nauwelijks lesuitval. En in het voortgezet onderwijs wordt lesuitval voor een groot deel veroorzaakt door de door de school zelf ingeplande activiteiten.

¹ *Netwerk, 28 februari jl.*

4

Klopt het dat er tussen nu en 2011 105.000 nieuwe personeelsleden voor het primair en voortgezet onderwijs nodig zullen zijn? Zo neen, welke berekeningen hanteert u en tot welke tekorten komt u?

Volgens de meest recente ramingen, zoals vermeld in "Een goed werkende onderwijsarbeidsmarkt: Beleidsplan Onderwijspersoneel", zijn er tussen nu en 2011 ruim 100.000 (nieuwe) leraren nodig in het onderwijs (PO, VO en BVE). De vraag naar leraren is sterk afhankelijk van de conjunctuur (zie vraag 2). Binnenkort worden nieuwe ramingen gemaakt waarbij rekening gehouden wordt met de conjunctuur. Ik streef er naar om in de nota werken in het onderwijs 2006, die in september naar de Tweede Kamer gestuurd wordt, deze nieuwe ramingen te vermelden.

5

Kunt u toelichten op welke wijze de kabinetsmaatregelen rond onderwijs en inburgering, die leidden tot het ontslag van 1700 OALT-leraren, 3000 onderwijsassistenten en conciërges in ID- en WIW-banen, het mogelijk verdwijnen van 1500 banen in de BVE sector en het eventueel ontslag van 1000 van de 3200 werknemers bij onderwijsbegeleidingsdiensten, bijdragen aan deze toekomstige tekorten?

Voor deze verschillende groepen medewerkers probeer ik (samen met betrokken partijen) maatregelen te nemen om (een deel van) deze mensen te behouden voor het onderwijs.

OALT-leraren

Per 1 augustus 2004 is het OALT afgeschaft. Met het oog op de beëindiging van de bekostiging voor OALT heb ik eind 2003 met de vakcentrales een akkoord bereikt over het te voeren flankerend beleid. Dat akkoord betekende onder andere een budget van € 5000,- per personeelslid als bijdrage in de kosten voor bijvoorbeeld scholing of outplacement, een verbeterde loonsuppletie-uitkering bij aanvaarding van lager betaald werk en mogelijkheden om bij vertrek naar het buitenland het bovenwettelijk deel van een eventuele werkloosheidsuitkering in een keer te laten uitbetalen. Tevens is bekendheid gegeven aan een stappenplan dat wordt gehanteerd bij het zoeken naar een passende functie. In alle gevallen is eerst gezocht naar een passende functie binnen het primair onderwijs. Ongeveer 150 OALT-leraren, die daarvoor gekwalificeerd waren, konden direct aan de slag als groepsleraar. De verwachting is dat een kleine groep OALT-leraren, die nu nog in een scholingstraject zit, ook op termijn als groepsleraar kan gaan werken. In totaal zijn ca. 850 van de 1500 OALT-leraren werkloos geworden.

Werknemers bij onderwijsbegeleidingsdiensten

Medewerkers van de onderwijsbegeleidingsdiensten behoren niet tot de categorie personeel dat direct in het primaire proces binnen de scholen wordt ingezet; zij tellen dan ook niet mee bij het bepalen van de tekorten aan onderwijspersoneel. Overigens is het mij niet bekend dat bijna eenderde van het personeel bij de onderwijsbegeleidingsdiensten met ontslag zou worden bedreigd.

Ik kan me voorstellen dat uw vraag voortkomt uit het wetsvoorstel invoering vraagfinanciering schoolbegeleiding. Het wetsvoorstel voorziet erin dat de rijksmiddelen voor schoolbegeleiding straks volledig aan de schoolbesturen wordt uitgekeerd. Scholen kunnen dan zelf bepalen waar zij de gewenste dienstverlening inkopen. Er wordt geleidelijk toegewerkt naar een volledige bestedingsvrijheid van de scholen bij de inzet van middelen voor schoolbegeleiding. Hierdoor krijgen de schoolbegeleidingsdiensten voldoende tijd om zich voor te bereiden op de nieuwe situatie. Omdat scholen over het geheel genomen, tevreden zijn over de dienstverlening van schoolbegeleidingsdiensten, wordt niet verwacht dat de vraagfinanciering tot plotselinge, grootschalige herbesteding van budgetten zal leiden en daarom ook niet tot ontslagen in de sector. Op 15 maart jl. is de nota naar aanleiding van het schriftelijke verslag bij het wetsvoorstel invoering vraagfinanciering schoolbegeleiding naar uw Kamer gestuurd.

ID-banen

Voormalig staatssecretaris Rutte van SZW en ik hebben na aankondiging van de bezuinigingen op gesubsidieerde arbeid en wijziging van de financieringssystematiek van gesubsidieerde arbeid afspraken gemaakt met sociale partners over het voorkomen van gedwongen ontslagen door bevordering van uitstroom van ID-ers naar regulier werk. Zie ook het antwoord op vraag 2 van de leden Bussemaker en Hamer.

Inmiddels zijn een kleine 2.000 ID-plaatsen in het onderwijs omgezet in reguliere banen. Navraag bij het Participatiefonds heeft uitgewezen dat in 2004 voor 38 ID-werknemers een ontslagvoornemen is gemeld. Zie ook het antwoord op vraag 6 van de leden Bussemaker en Hamer. Met de invoering van de Wet Werk en Bijstand per 2004 zijn gemeenten volledig verantwoordelijk voor de inzet van hun reïntegratiemiddelen en maken eigen arrangementen met werkgevers. Er zijn op dit moment geen signalen dat gemeenten aansturen op massaal ontslag van ID-werknemers. Zie ook het antwoord op vraag 1 van het lid Lambrechts.

Bve sector

Momenteel ligt ter behandeling in de kamer het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet inburgering nieuwkomers en Wet educatie en beroepsonderwijs (vrijgeven cursusaanbod WIN). Het doel van het vrijgeven van het cursusaanbod is het stimuleren van meer maatwerk wat betreft het cursusaanbod en een verbeterde prijs/kwaliteitsverhouding van de cursussen. Met inwerkingtreding van bovengenoemd wetsvoorstel zullen gemeenten inburgeringcursussen voor nieuwkomers bij andere aanbieders dan roc's kunnen inkopen, waarvoor nu nog de verplichte inkoop bij roc's geldt. Het afschaffen van de gedwongen winkelnering en de invoering van het nieuwe inburgeringstelsel (2006) zal dan ook gevolgen hebben voor de roc's. De overheveling van een deel van het educatiebudget van OCW naar V&I is uitgesteld. In 2005 blijft voor een groot deel de situatie nog vergelijkbaar met 2004. De raming van het verlies van 1500 banen kan ik dan ook niet goed plaatsen. In overleg met betrokken partijen, waaronder de Bve Raad, wordt bekeken hoe mogelijke gevolgen van deze stelselwijziging voor de Bve sector zoveel mogelijk kunnen worden voorkomen.

6

Welke lange-termijn-maatregelen gaat u nemen om deze dreigende tekorten af te wenden? Hoe kunt u de huidige afgestudeerden van de PABO en lerarenopleidingen behouden voor het onderwijs, aangezien het voor veel jonge leraren moeilijk is om aan een niet-versnipperde voltijdsbaan in het onderwijs te komen? Wat gaat u op korte termijn doen om te voorkomen dat onderwijsassistenten structureel voor de klas staan?

In het beleidsplan Onderwijspersoneel, dat ik in juni 2004 aan de Tweede Kamer heb aangeboden, heb ik mijn koers uitgezet voor de lange termijn gericht op een goed werkende onderwijsarbeidsmarkt. Met het programma Onderwijspersoneel wil ik bereiken dat scholen beter in staat zijn om te anticiperen op de ontwikkelingen op de onderwijsarbeidsmarkt.

Behoud jonge leraren

De meeste baanwisselingen van leraren vinden inderdaad in het begin van de loopbaan plaats. Van de afgestudeerden van de lerarenopleiding basisonderwijs heeft ongeveer een kwart binnen één jaar een andere baan. Bij de afgestudeerden van de lerarenopleiding voortgezet onderwijs is dit ongeveer één op de drie. Vooral in het begin van de loopbaan is baanzekerheid – een vast contract – een belangrijke reden om over te stappen naar een andere baan. Ook veranderen veel afgestudeerden in het begin van baan omdat zij 'langer (meer uren) willen werken'. Later spelen vooral motieven als 'een nieuwe uitdaging' een belangrijke rol, evenals de mogelijkheid om arbeid en zorg te combineren. Bij de meeste leraren treedt na vier à vijf jaar een redelijke stabiliteit op in hun loopbaan. Op dat moment hebben veel leraren een baan gevonden waarin zij enige tijd werkzaam blijven. Overigens blijkt dat de in- en uitstroom van afgestudeerden elkaar na verloop van tijd redelijk in evenwicht houdt. Het is dus niet zo

dat het oorspronkelijke aanbod van leraren in de loop der jaren minder wordt. Van grote uitval is geen sprake².

Lage werkloosheid afgestudeerden lerarenopleidingen 2004

In februari 2005 heb ik een onderzoek laten uitvoeren naar de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden van de lerarenopleidingen uit het jaar 2004. In februari 2005 was 3 procent van de afgestudeerden van de lerarenopleiding basisonderwijs uit het jaar 2004 werkloos. Van de afgestudeerden van de lerarenopleiding voortgezet onderwijs was het werkloosheidspercentage op dat moment 4 procent. Het blijkt dus dat een diploma van de lerarenopleiding nog steeds een goede kans biedt op een baan.

De resultaten van dit onderzoek naar de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden van de lerarenopleidingen uit het jaar 2004 heb ik op 15 maart jl. aan de Tweede Kamer gestuurd.

Onderwijsassistenten

Met de inzet van onderwijsondersteunend personeel kunnen problemen in de personeelsvoorziening worden verminderd. Door functies op te nemen die door mensen met een mbo-diploma ingevuld kunnen worden, zijn scholen minder afhankelijk van het aandeel hoger opgeleiden op de arbeidsmarkt. Voor de scholen in het primair- en voortgezet onderwijs is de belangrijkste reden om onderwijsondersteunend personeel in te zetten dat de taaklast en werkdruk van leraren vermindert. Onderzoek toont aan dat door de inzet van onderwijsondersteunend personeel in het onderwijs de arbeidstevredenheid van leraren groter is geworden, er meer aandacht is voor zorgleerlingen en de onderwijskwaliteit positief wordt beïnvloed. Scholen kunnen meer aandacht besteden aan zelfstandig leren en zelfwerkend leren onder begeleiding. Meer handen in de klas maken het immers mogelijk om meer in kleine groepen te werken.

Ook over de werksfeer en de samenwerking tussen leraren en ondersteunend personeel zijn de directeuren zeer te spreken. Verder geeft een meerderheid van de scholen in het primair en voortgezet onderwijs aan dat zij door de inzet van onderwijsondersteunend personeel beter in staat zijn lesuitval tegen te gaan. Voor de bve-sector geldt ook nadrukkelijk de wens om op basis van onderwijsinhoudelijke argumenten tot een andere onderwijskundige inrichting van het onderwijs te komen. Denk daarbij aan resultaatverantwoordelijke teams. Ook in het primair onderwijs is een ontwikkeling te zien naar werken in teams. (Team)onderwijs op maat (TOM) staat voor een aanpak waarbij verschillende professionals gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor een groep leerlingen. Tot het einde van het schooljaar 2004-2005 wordt de TOM-gedachte verspreid naar alle scholen en ondersteunende instellingen in het primair onderwijs.

7

Hoe beoordeelt u het feit dat ook de Onderwijsraad in zijn rapport 'De stand van educatief Nederland' grote zorgen heeft over de onderinvestering in het onderwijs en als gevolg daarvan het dreigende tekort aan leraren als de zgn. babyboomdocenten met pensioen gaan? Kunt u toelichten waarom u meent dat de huidige kabinetsmaatregelen afdoende zullen zijn?

Het doet mij deugd dat de Onderwijsraad concludeert dat het met educatief Nederland redelijk goed gesteld is. Heel sterk is dat de keuzevrijheid voor leerlingen om een school te kiezen die het beste bij hen past in vergelijking met het buitenland groot is. De onderwijsdeelname en het gemiddelde opleidingsniveau zijn toegenomen en de Nederlandse scholieren hebben internationaal gezien goede prestaties. Ook hebben de Nederlandse onderwijsinstellingen relatief veel autonomie. Scholen hebben meer autonomie gekregen bij de inzet van financiële middelen en bij het voeren van personeelsbeleid. Tevens benoemt de Onderwijsraad een aantal zwakke punten van het Nederlandse onderwijsstelsel. De Raad vraagt onder meer aandacht voor het kwantitatieve aanbod van leraren en voor de kwaliteit van leraren. De komende jaren verlaten veel docenten het onderwijs omdat ze met (pre)pensioen gaan. We hebben dus nog altijd veel nieuwe leraren nodig. Dat betekent dat het beroep van leraar aantrekkelijker moet worden. Daarom heeft het kabinet uitgesproken extra geld beschikbaar te stellen voor ondersteuning van leraren, begeleiding van nieuwkomers, opleiden in de school en meer kwaliteit

² Ecorys-NEI, Loopbaanmonitor 2004

van de lerarenopleidingen. Ik ben het eens met de Raad dat het niet alleen gaat om de vraag of leraren voldoende gekwalificeerd zijn, maar of zij ook bekwaam zijn. In 2004 is de Wet beroepen in het onderwijs (Wet BIO) aangenomen. Deze wet bepaalt dat leraren in de toekomst steeds opnieuw moeten kunnen aantonen dat ze voldoen aan wettelijk vastgelegde bekwaamheidseisen. Werkgevers moeten het personeel in staat stellen om hun bekwaamheid te onderhouden.

Verder ben ik net als de Raad van mening dat het huidige opleidingsstelsel voor onderwijsgevend vernieuwd moet worden. De urgentie hiervan is tijdens een conferentie in november 2004 onderschreven door alle partijen: scholen, opleidingen en inspectie. Ik heb het voornemen om in de zomer van 2005 een breed gedragen beleidsagenda voor de lerarenopleidingen aan de Kamer aan te bieden.

Een formele reactie op het advies van de Onderwijsraad volgt binnenkort.